Történelmi visszatekintő

Hatvan éve történt 2. rész - a nagykaposi magyarok kitelepítése

1944 novemberében a frontvonal elérte Ungvárt, és folyamatosan közeledett Nagykaposhoz, ahol elég nagy számú német katonaság állomásozott. November 19-én, vasárnap a harangok már nem szóltak. A templomokban félelem közepette tartották az istentiszteletet. Hétfő reggel megindult a szovjet támadás. 1944. november 23-án a szovjet csapatok a német katonaság hathatós ellenállása ellenére elfoglalták a várost. Nagykapos felszabadult. A „felszabadulás" ténye a fasizmustól való megszabadulást jelentette, de valójában egy újabb diktatúra vette kezdetét. A nyilasok egyszerre kommunistákká vedlettek át, és ahogyan látni fogjuk, a későbbiekben ők lettek Kaposon élet és halál urai.

Alighogy túljutott a front a magyar települések felett, a nőket és férfiakat munkára rendelték ki. Decemberben Kaposon és környékén összegyűjtötték a 18 és 55 év közötti férfiakat azzal, hogy háromnapi munkára viszik őket, ugyanis Nagymihály mellett repülőteret fognak építeni. A háromnapi „malenykij robot"-ból öt év oroszországi kemény kényszermunka lett. Sokan már útközben meghaltak. Nagykaposról 96 embert hurcoltak el, közülük hatvannégyen tértek haza. A harctéren katonaként elhunyt 20 ember, otthon civilként tizenhárom. A gulágról visszatértek sokáig emlegették a helyi szovjet parancsnokság egyik kiszolgálóját, a lóháton, fehér kesztyűben nyargalászó hajcsárt, aki az Ungvárról visszaparancsolt, és ezáltal már-már megmenekülő férfiakat Veskóc mellől fordította vissza, és küldte a deregnyői gyűjtőtáborba.

1944. december 3-án elhurcolták otthonából Mikolajcsik (Mikolay) Jánost, a katolikus iskola igazgató-tanítóját, Balogh Bálint gazdálkodót és Juhász Lajos vállalkozót. Máig tisztázatlan körülmények között eltűntek.

1945 tavaszán a helyi közigazgatás rendelete alapján minden felnőtt lakosnak bizottság előtt kellett bevallania nemzeti hovatartozását. Ennek alapján a magyarokat két csoportba osztották: azok, akik 1938 novemberében telepedtek le, rózsaszínű igazolványt kaptak, akik annak előtt is a településen éltek, fehér színűt. A rózsaszínű „cédula" tulajdonosait minden előzetes felszólítás nélkül kitoloncolták az országból, a fehér „cédula" tulajdonosaira várt a csehországi munkaszolgálat, a reszlovákizáció és a lakosságcsere.
A SzNT 33/1945. sz. „a fasiszta bűnösök, megszállók és kollaboránsok megbüntetéséről" szóló rendelete alapján megkezdték működésüket a szlovák népbíróságok. Országos viszonylatban sokkal több magyar nemzetiségűt ítéltek el ennek a rendeletnek az értelmében, mint egyéb nemzetiségűt, ezzel is bizonyítva a magyar kisebbség háborús bűnösségét, jog-és vagyonfosztásának, valamint későbbi kitelepítésének jogosságát. Ilyen népbírósági per indult Dr. Kiss Bálint ügyvéd és Dr. Magda Sándor református püspök ellen, aki a magyar parlament felsőházának tagja volt. A vád szerint 1938 és 1944 között aktívan bekapcsolódtak a város szellemi életének irányításába. Ugyanis az első bécsi döntés alapján Magyarország visszakapta a trianoni békediktátum alapján elcsatolt Felvidék egy részét, ennek alapján 1938 novemberében Nagykapos ismét Magyarország fennhatósága alá került. Az anyaországba való visszatérés vagy ahogyan máig emlegetik, amikor „a magyarok bejöttek" örömünnep volt a városban, virágcsokrokkal, énekszóval fogadták a kaposi emberek a bevonuló magyar katonaságot. Ennek egyik következménye lett a már említett népbírósági per. A vádlottakat Dr. Szekeres Albín járási főbíró védte. Dr. Magda Sándornak 1945 végén megtiltották az igehirdetést, annak ellenére 1946 Újév napján még imát mondott a templomban az üldözött magyarokért. A következő vasárnaptól már fia, Dr. Magda Barnabás tartotta az istentiszteletet. Ide kívánkozik még egy eset: a római katolikus templomban a szentmise végeztével, ami az akkori törvények értelmében csakis szlovák nyelvű lehetett (!), a katolikus iskola kántortanítója, Bacsár Károly elénekelte a katolikus magyarság néphimnuszát, a Boldogasszony Anyánk kezdetű éneket. Másnap, félve a retorziótól, elhagyta a várost, és önként áttelepült Magyarországra.

1946-ban megjelent az ún. reszlovakizációs törvény, a magyarok teljes asszimilálásának hathatós eszköze. Megindult a „visszaszlovákosítási" kampány, azaz a törvény lehetőséget adott arra, hogy az „elmagyarosodott szlovákok" visszatérjenek „eredeti", szlovák nemzetiségűkhöz. A Reszlovakizációs Bizottság mellett, amely a törvény végrehajtását irányította, a reszlovakizáció legagilisabb szervezete a Szlovák Liga és a Szlovák Matica volt. A nagykaposi járást, tekintettel magyar többségű lakosságára, a kiemelten kezelendő járások csoportjába sorolták. Nagykaposon a Schlanger-féle vendéglő nagytermében (régi mozi épülete) megtartott nagygyűlésen Dr. Szabad Antal volt ungvári magyar királyi ügyész mondott agitáló beszédet szlovák nyelven. A teremben lévők között alig volt olyan, aki értette volna a szlovák nyelvű beszédet, ezért többen felkérték, hogy mondandóját magyar nyelven is közölje. A rendezők nagy felháborodására a lényeget megismételte magyarul: Nagykapos lakossága tagadja meg magyarságát, „térjen vissza" a szlovák nemzet kötelékébe. A „rendezők" és néhány helyi lakos, igyekezett rábírni, főleg a tétovázó magyarokat arra, hogy saját érdekükben, gyermekeik jövőjének érdekében írják alá a reszlovakizációs nyilatkozatot. Sok helyen nem riadtak vissza a lelki kényszer alkalmazásától sem, mintegy „megsúgták", hogy aki reszlovakizál, az majd mentesül a kitelepítés alól. Nagykaposon jelentős tiltakozás indult a reszlovakizáció ellen, ezt támasztják alá az előkerült korabeli dokumentumok.

1947-ben önként áttelepült Magyarországra Dr. Kiss Bálint ügyvéd és felesége, valamint Dr. Magda Sándor református püspök és felesége.

1947-ben politikai okokból 25 kg-os csomaggal, kényszerből elhagyta Nagykapost Balogh Kálmán, Hornyák Béla és Kárpáti János.

Ezek után már sok nagykaposinak megpecsételődött a sorsa.

3. rész

A Csallóközben 1947 elején megkezdett kitelepítés 1948 őszén elérte a nagykaposi és környékbeli magyarokat. 1948. szeptember 13-án tizenhárom család kapta meg az ún. „áttelepítési cédulát", szeptember 20-án még egy, a Hegedűs család, vagyis azon családok, akiknek háza és vagyona megtetszett az 1946-ban itt járt magyarországi áttelepülőknek, és akiket sikerült néhány helybeli „szervezőnek" rávennie arra, hogy településenek át

COPUS
veľkokapušianske správy
október 2008
II. Ročník/ II. Évfolyam
Vydavateľ: Mestský úrad vo Veľkých Kapušanoch, Tolstého 1, 079 01 Veľké Kapušany
Telefón: 638 – 43-17 *E-mail:* tic@vkapusany.sk
Redakčná rada: Királyová Jana, Mgr., Ladislav Papp, Mgr., Zuzana Nagyová
Príprava do tlače: Katarína Hudáková, *Tlač:* MS-PRINT,
CTP: Compugraph Košice
Registračné číslo: MK SR – RP 205/2006, ISSN 1336-9466

Magyarországról Csehszlovákiába, esetünkben Kaposra. Az áttelepülési értesítőben utasították az áttelepítendőket, hogy szerezzék be a szükséges iratokat: anyakönyvi-, telekkönyvi kivonatokat, mert azokra szükség lesz Magyarországon. A Nagykaposról 1948 októberében erőszakkal kitelepített családok névsora:

1. Agárdi Antal, Kolónia, 2 szülő, 2 gyermek
2. Asztalos Sándor, Fő utca, 1 nagyszülő, 2 szülő, 2 gyermek
3. Danyi János, Kiskapos, 2 szülő, 3 gyermek
4. Hegedűs Sándor, Fő utca, 2 szülő, 3 gyermek
5. Kiss Ernő, Csepely utca, 2 szülő, 2 gyermek
6. Köblös Ferenc, Csepely utca, 2 szülő, 4 gyermek
7. Köblös Gyula, Csepely utca, 2 szülő, 2 gyermek
8. Lengyel Istvánné, Új sor, 1 szülő, 2 gyermek
9. Papp Bertalan, Kiskapos, 1 nagyszülő, 2 szülő, 1 gyermek
10. Papp Lajos, Fő utca, férj és feleség
11. Pellei István, Zöldág utca, 2 nagyszülő, 2 szülő, 2 gyermek
12. Rindó József, Új sor, 2 szülő, 1 gyermek
13. Simkó József, Csepely utca, 1 nagyszülő, 2 szülő, 1 gyermek
14. Szőllősi Ferenc, Csepely utca, férj és feleség

Sötét, drámai napokat élt át a város magyarsága. Senki sem tudhatta, mi és ki következik mindezek után. Teljes volt a bizonytalanság és a félelem.

1948 október első hetében megérkeztek Magyarországról a MATEOSZ-teherautók Nagykaposra, ezek szállították a kitelepítendők ingóságait a vasútállomásra. Minden család magával vihette bútorait, beérett mezőgazdasági terményeit, kisebb gépeket és háziállatokat. 1948. október 6-án négy családot: Hegedűs Sándor, Papp Bertalan, Pellei István, Rindó József családját és azok ingóságait rakták vagonokba a kaposi állomáson. A negyvennyolc megrakott vagon még másnap is az állomáson vesztegelt, várva az indulásra. A többi családot – talán félve az esetleges tiltakozásoktól – már a távolabbi, a vajáni vasútállomáson vagonírozták be. A családtagok az állomás területét nem hagyhatták el. De eljöttek hozzájuk a kaposi és a vajáni állomásra a rokonok, barátok, szomszédok, közeli és távoli ismerősök egy utolsó kézfogásra, egy utolsó ölelésre. A szerelvényeket csak október 8-án indították útjára. A vagonok nyitott ajtajában álltak a búcsúzó kaposi magyarok, egyre távolodva otthonaiktól. Amíg csak látni lehetett a vonatból, integettek, kinyújtott karjaikkal búcsút intve eddigi életüknek is. Azt, hogy mit éreztek abban a pillanatban, amikor a vagonajtó rájuk zárult, csak ők tudhatták. Csak ők tudhatták, milyen fájdalommal és keserűséggel hagyták itt szülőföldjüket. A szerelvénnyel október 10-én, éjfélkor lépték át a csehszlovák-magyar határt. Az első állomáshelyen, Sátoraljaújhelyben az Attelepítési Bizottság nyilvántartásba vette a kitelepített kaposiakat, és megkapták az ún. „kék cédulát", ami később hivatalos irataik kiállítására szolgált. Itt nem tudtak tájékoztatást adni arról, hogy hová, Magyarország mely vidékére viszik őket. Hosszú, több napig tartó „utazás" vette kezdetét. Az októberi hidegben fázósan húzódtak meg a tehervagon belsejében. Egy-egy állomáson, amikor engedélyt kaptak rá, megetették és megitatták a háziállatokat. A célállomásról a szerelvényt irányítók sem tudtak sokkal többet „utasaiknál", ők is csak útközben kapták az újabb és újabb utasításokat. Két lehetőséggel számoltak: a Dunántúl vagy Békés megye. Végül a vonat Békés megye felé vette az irányt. Békéscsabára való megérkezés után hét családot Elekre, egy román határ menti, többnyire sváb nemzetiségű mezővárosba irányítottak, három családot Békéscsabán hagytak, a többieket a Békéscsaba környékén elszórt tanyák valamelyikébe vitték. Az elekiek a vasútállomáson ellenszenvvel fogadták a hét családot. A kitaszítottakból, az erőszakkal elüldözött magyarokból, az itteni lakosság szemében betolakodók lettek. Megtörtént az is, hogy az őrzésükre kirendelt karhatalom mentette meg a családokat az állomáson való kirablástól. Esetenként pedig olyan megalázó helyzetbe kerültek, hogy a számukra lakóhelyül kijelölt házban még ott volt a kitelepülni kényszerülő sváb család.

A hetek, hónapok múlásával sikerült valamelyest a családoknak beilleszkedniük az új környezetbe. De esténként, amikor egymás közt voltak, a kaposi otthonról álmodoztak. Kezdetben még azt latolgatták, hogy ez a helyzet nem tarthat örökké, bizakodtak abban, hogy a jogtalanságot hamarosan orvosolni fogják. Mint tudjuk, nem így történt.

1948 októberében önként, de valójában a sors hozta kényszerből elhagyta Nagykapost és Magyarországra áttelepült:

- Juhász Imre, a csepelyi református gyülekezet lelkésze és felesége
- Kropok István, Vasút utca, 2 szülő, 2 gyermek
- Lobó János, Csepely utca, egyedül
- Pápai Istvánné, a református iskola igazgató-tanítójának felesége négy gyermekével

1948. december 13-án áttelepült:

- Bellák Barnabás, nagyszelmenci református lelkész, 1 szülő, 2 gyermek
- Csanálosi Géza, Fő utca, 2 szülő, 4 gyermek
- Galgóczy István, ungmogyorósi bíró, 2 szülő, 2 gyermek
- Ladányi Sámuel, veskóci bíró, 2 szülő, 3 gyermek
- Hadházi István, idős tanító, Zöldág utca, apa és lánya

1960-ban önként áttelepült Magyarországra Mikolay Jánosné két gyermekével.

Ma már az egykori családfők örök álmukat alusszák valahol Magyarországon, lassan elmegy a második generáció is. De itt vagyunk mi, akik nem felejtjük el azt a gyalázatot, ami a huszadik században megesett elődeinkkel! Nekünk adatott meg az a kötelesség, hogy megidézve a multat, emlékeztessük a jelenkor és a jövő nemzedékét! Éljünk vele!

Demjénné Kovács Erna

Egyszer volt, hol nem volt ...

Óvodánk a Nagykaposi Magyar Tanítási nyelvű Óvoda „*Óvodások mesemondó találkozója*" szervezte meg Nagykaposon a Magyar közösségi házban. A találkozón hat óvoda 13 kis mesemondója vett részt óvónénijével együtt.

A mesemondás Bergengóciában zajlott le. A király és annak udvarnépe nagyon sok szeretettel fogadata a kis mesemondókat. A kihívás nagy volt, mivel fel kellett vidítani a szomorú királyt, akit a bánat már majdnem elemésztett. Egyetlen gyógyír volt a bajára: a mesehallgatás varázsa. Bergengócia népe ünnepelte a királyát, aki ismét derűs és vidám lett, mi pedig ünnepeltük gyerekeinket, akik ügyesek és bátrak voltak. A találkozó végén a királyi főtanácsos kiértékelte a gyerekek szereplését és mindenkit jutalomba részesített.

Végül, de nem utolsó sorban szeretnénk köszönetet mondani a Magyar közösségi ház igazgatójának, aki otthont adott a rendezvénynek, a városi önkormányzatnak, akik anyagilag támogattak bennünket, a gimnázium 4.B osztályos diáklányainak, akik játékukkal színesebbé tették a találkozó hangulatát, valamint köszönet illeti a vendégeket, akik jelenlétükkel megtisztelték ezt a találkozót.

A mesemondó verseny résztvevői:
Szatmáry Florián Vajan, Lukács István Mokcsa-mogyorós, Koczúr Eszter Csicser, Kovács Dániusz Lelesz, Nagy Fanni Kaposkelecseny, Ignác Nóra Nagyszelmenc, Dobos Réka Abara, Pál Zsófia Mátyóc, Ignác Tibor Dobóruszka, Saffo Melitta Nagykapos, Kovács Evelyn Nagykapos, Setét Erika Nagykapos, Gyure Tímea Nagykapos

Jeczko Éva, óvónő